

ЈЕЛЕНА ЛЕНГОЛД

Уредништво Летописа: *Како бисте у њојичком смислу описали актуелни тренутак савремене српске прозе? Шта је наследило осамдесетих и деведесетих година прошекло века?*

Јелена Ленголд: Уз опасност да свој одговор отпочнем једном тежном констатацијом, бојим се да се за сада, барем у ових седамнаест година, у Србији није појавио писац који би могао да обележи 21. век. У те писце, који неће обележити век, наравно да рачунам и себе. Углавном виђам, срећем и читам младе, нестрпљиве ауторе, који муњевитошћу продора на тржиште и у медије, као и бројем књижевних награда, мере квалитет својих књига. У тематском смислу, ти млади аутори се још траже. Имам утисак да им велике теме измичу пред бројним апсурдима свакодневице, којима су окружени, и које онда компулзивно описују, све у страху да су такозване вечне теме превазиђене или испричане. Савремени писци, а нарочито млади писци, живе у константном ванредном стању и зато им нипошто не можемо замерити тај повишени, ужурбани тон којим се обраћају читаоцима. Свесни су да је постмодернизам полако напустио просторе књижевности и стално су у потрази за новим изразом, који још нема ни своје име, ни јасно формиран облик. У суштини, данашњи писци и даље лутају између интимних прича, које су углавном дубоко разорене погубним утицајима споља, и прича које нису одолеле пориву да буду ангазоване, да се директније суоче са стварношћу у којој Србија једва преживљава. То је књижевност чежње, незадовољства, фрустрације и ускраћености. Књижевност која унапред зна да су јој шансе лимитиране, да неће бити преведена, да се неће наћи у европским књижарама, књижевност која расте скоро као коров, не зато што је неко негује и залива, већ зато што је и од самих временских неприлика јача.

Све чешиће се догађа да романописци пишу сценарије за филмове и серије, а да драматурзи добијају књижевне награде. Веза између књижевности и филмске уметности постоје све чвршћа. Како ће се то одразити на саму књижевност?

Не могу да знам како ће се то одразити на књижевност, али знам да мени то не смета. Одувек сам филм сматрала самим врхом уметности јер има могућност да у себи обједини такорећи све уметничке врсте. Завидим филмским уметницима на могућностима које имају, уколико умеју да их употребе, наравно. Не можемо бежати пред чињеницом да се навике конзумента уметности мењају, као што се мења и њихов укус и мера њиховог стрпљења. Дивно је када од добре књиге настане још бољи филм. Колико сам приметила, управо неки популарни филмови су навели људе да прочитају поједине књиге и да упознају неке писце. Књижевност, по мом мишљењу, не би требало да се затвара у свој мали, елитистички круг. С друге стране, још дуго ће постојати и људи који ће просто волети да читају књиге и ја за то не бринем.

Сарџер је у прошлом веку оставио писање за кога се пише књижевност. Да ли можете да описате данашњег читаоца српске прозе? Да ли је у писању један тип читача, или је посредно различитих типова?

Сигурна сам да има неколико врста читалаца, код нас, као и на сваком другом месту на свету. У том погледу, нисмо ми ништа посебно различити. Постоје, пре свега, људи који читају књиге да се опусте и забаве, да се одморе после радног дана. То су људи који више читају током годишњих одмора и евентуално пола сата увече пред спавање. Постоје, затим, млади људи који улазе у свет књига и у онај период живота кад се чита много и страствено. Неки од тих младих људи касније уђу у животне колотечине па понекад и запоставе читање, а неки се, на срећу писаца, претворе у озбиљне читаоце, до краја живота. То су онда они људи који истражују, који прате озбиљне и квалитетне књижевне трендове, који посећују сајмове књига и књижевне вечери и који су, за сваког писца у Србији, заправо онај фактор на коме он заснива своју крхку мотивацију да настави да пише.

У којој мери политичка коректност утиче на тематику и квалитет савремене српске прозе? Да ли имате утисак да политички утицај на распоред снага у књижевном пољу?

Можда грешим, али мени се чини да смо ту фазу прошли. Она је постојала деведесетих година 20. века, током ратова у бившој Југославији и неколико година после тога, док је било потребно, а понекад и модерно, писати о тим темама. Чињеница је и то да су поједини писци направили каријере на том таласу, бавећи се углавном гађењем над свакодневицом, али за више од тога, показало се, нису били кадри. Сада је тај бунтовнички елан помало спласнуо, па нам писци углавном сервирају своју резигнацију, која је, мени лично, дража и литерарнија од памфлетских прозних остварења.

С друге стране, имам утисак да тренутно код нас постоји други фактор који одређује то што сте назвали „распоредом снага на књижевном пољу”. Тај распоред се односи више на саме издаваче, а мање на писце. Вероватно да би вам издавачи могли казати више о томе, уколико би говорили отворено, али лаички посматрано, са стране и без неког нарочитог познавања чињеница, мислим да се ту снаге стално смењују и да поједини издавачи прате поједине политичке гарнитуре на власти. То се онда одражава и на заступљеност у медијима, број књижевних награда, продатих књига и томе слично. Али, дугорочно посматрано, ја не видим да то може истински да утиче на неки печат који се оставља на књижевност као такву. То само доноси тренутни профит појединим издавачима и књижарима, али нема тог маркетинга који ће писца учинити бољим него што он реално јесте, тако да то, на крају крајева, опет дође на своје.

Чак и онда када је себе њавдала као израз снаге стила, као у случају Флорерове Мадам Бовари, њроза је њоседовала и снажан критички њошеницијал. Да ли савремена српска њроза њоседује критички њошеницијал и њрошив чега се она буну, ако је њај њошеницијал сачувала?

У ствари, на ово питање сам већ одговорила. Чини ми се да се српска проза у овом тренутку не буну. Она је у летаргији и некој врсти немоћи. С једне стране, моје је дубоко уверење да књижевност и не треба да има никакав задатак, то није њен посао. С друге стране, сигурно да би здравије друштвене околности и бољи услови у култури, а самим тим и у књижевности, дали већи замајаци писцима. Ми смо тематски превазишли књижевност која се бавила табуима, мало тога је данас табу, одустали смо од писања књижевности која освешћује, немамо писца који би исписао и заокружио епоху, а не видимо ни неку посебну наду у скоријој будућности. Све у свему, то нису добре основе за стварање велике књижевности.

Упркос свему томе, књижевност опстаје, и у то се уверавамо сваке године када видимо колико је нових наслова на Сајму књига у Београду и колико је међу тим насловима занимљивих књига. Такође, скоро сваке године појави се неколико нових, талентованих имена. Све то доказује да је књижевност заиста тешко убити, мада се културна политика коју наша држава спроводи и те како труди да јој затре сваки траг, не улажући такоређи ништа у неговање културе, па ни књижевности.